

Nauka — činilac odbrambene moći društva

Svedoci smo nekoliko oružanih sukoba koji nose sva obeležja ratova i koji, svaki ponaosob, ugrožavaju svetski mir. Velike blokvske sile nagomilale su toliko naoružanja da čovečanstvu preti samouništenje. Ogromni naučni, tehničko-tehnološki i privredni potencijali stavljeni su u službu pripremanja razaranja. Danas više niko nije bezbedan — ni mali ni veliki. Međutim, najugroženije su one zemlje koje ne žele da se priklone blokovskoj podeli sveta.

Saznanje o opasnostima koje prete svetskom miru, napose i SFRJ, nalaže nam dalje napore u jačanju odbrambene sposobnosti zemlje. Sasvim je izvesno da će ti napori biti utoliko plodniji, ukoliko podrazumevaju veće i neposrednije angažovanje nauke.

Jugoslovensko socijalističko samoupravno društvo organizuje se za odbranu i suprotstavljjanje agresiji kao integralna celina svih subjekata društva. Snaga odbrane je, prema tome, srazmerna snazi društva, a nauka, doprinoseći razvoju društva, jača i njegovu odbranu.

Doprinos nauke razvoju i jačanju jugoslovenskog društva je velik, ali ne i toliko kolike su potrebe društva i stvarne mogućnosti nauke. Za to ima više razloga. Najuošteniji odgovor mogao bi da glasi — niti su svi društveno-politički i privredni činioi pokazali potrebno interesovanje za nauku i njezine rezultate, niti je nauka bila uvek u pravom dosluhu sa potrebama društva.

* Diskusija predsednika Saveta za naučni rad u oružanim snagama general-majora Avgusta Vrtara na 12. kongresu SKJ.

Svedoci smo protivrečnosti društvenog, posebno ekonomskog, razvoja i istovremenih negativnih kretanja sa obeležjima krize. Tražanja za uzrocima negativnih kretanja nisu bila uspešna, a preduzete mere nisu dale očekivane rezultate. I dok raspravljamo o uzrocima, dosta često na nivou empirije ili čak samo utisaka, stvari idu svojim tokom, nemilosrdno dokazujući da su ekonomske zakonitosti jače od svakog voluntarizma i administriranja. Pa i sada, nakon što smo se dogovorili da ćemo poštovati činjenicu delovanja tih zakonitosti, dosta se sporo oslobađamo starog načina ponašanja.

Nauka bi tu morala određenije reći šta o svemu tome misli i da ponudi varijante rešenja, a stvar je političkih činilaca da usvoje najprihvatljivija. Za takav pristup potrebna su organizovana i kontinuirana temeljna istraživanja opredeljujućih društvenih procesa, a takvih istraživanja je malo.

Već nekoliko godina u raznim telima raspravljamo o strategiji tehnološkog razvoja, ali je još uvek nemamo. Nedovoljno organizovanim radom na tehnološkom razvoju učinili smo našu zemlju nedopustivo zavisnom od inostrane tehnologije i repromaterijala, što može imati kobne posledice i po odbranu zemlje. Takvo ponašanje suprotno je utvrđenoj politici oslanjanja na vlastite snage i čini nas sve ovisnijim od jednog ili drugog sistema dominacije. Uvoz inostrane tehnologije je potreban kao osnov za razvoj sopstvene tehnologije, a mi smo upravo taj razvoj zapostavili. Posledice toga više su nego drastične: po mnogim granama bitno zaostajemo za dostignućima industrijski razvijenih zemalja, a produktivnost rada nam je nekoliko puta manja. Istovremeno, ogromna sredstva dajemo da bismo platili tuđe znanje. Moramo učiniti sve kako bismo uvezeno znanje što pre zamenili sopstvenim.

Ima prigovora da udruženi rad poklanja premalo pažnje nauci. To je logična posledica stanja kada je lakše kupiti stranu licencu nego ulagati u sopstveno istraživanje i razvoj. U uslovima kada se svaki proizvod može prodati po troškovnoj ceni, a svaki gubitak pokriti solidarnošću onih koji dobro rade, nauka je malo kome potrebna.

Međutim, za to ne bi valjalo kriviti samo naručioce. Činjenica je da naučni patencijali Jugoslavije — koji nisu ni mali, ali ni tako veliki da bismo se njima mogli razbacivati — nisu najbolje organizovani, oni su usitnjeni i međusobno nepovezani. Često se radi paralelno na više istovetnih naučnih projekata, i to tamo gde nema dovoljno kadra ni za jednu dobru ekipu. Međurepubličko-pokrajinskih projekata ima malo, a ni na postojećima ne radi se uvek u skladu sa njihovim značajem. Čak i tako značajni projekti kao što

su energetika, sirovine i hrana ne nailaze uvek na adekvatan odziv. Za koordinirane projekte, takođe, ne postoji uvek dovoljno interesovanja.

Program SKJ i kongresna dokumenta ističu značajnu ulogu nauke i zahtevaju da se prema nauci odnosimo kao prema bitnoj proizvodnoj snazi društva. Međutim, taj temeljni stav u praksi nismo ostvarili. SKJ se mora izboriti za angažovanje i uvažavanje nauke u razrešavanju problema društvenog, političkog i tehnološkog razvoja i odbrambenog jačanja jugoslovenskog društva. Potrebni su novi naponi za jasnije utvrđivanje vlastite naučne politike i strategije razvoja, kao i definisanje programa i planova istraživanja. Utvrđena strategija društvenog, političkog, ekonomskog, kulturnog, tehničkog i tehnološkog razvoja preduslov je organizovanijeg i racionalnijeg angažovanja naučnih potencijala. Napokon, društvo mora precizno reći šta zahteva i očekuje od naučne misli. Nauka, pak, treba da se organizacijski i kadrovski osposobi za realizaciju tih zahteva. Međusobno povezivanje i okupljanje naučnika oko najznačajnijih projekata, bez ikakvih regionalnih ograničenja, nasušna je potreba. Danas u zemljama Evropske ekonomske zajednice i zemljama SEV-a na mnogim projektima rade zajednički timovi. Nema razloga da i mi ne okupimo naše naučnike oko projekata od zajedničkog interesa.

Naučni rad u JNA integralni je deo naučnog rada u društvu. Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, organizuje naučna istraživanja u oružanim snagama i druga istraživanja od posebnog interesa za ONO. Ta naučna istraživanja doprinose izvršenju svih drugih poslova za koje je nadležan SSNO, a posebno: izučavanju i razradi koncepcije opštenarodne odbrane, oružane borbe i vođenja opštenarodnog odbrambenog rata; proceni mogućih ratnih i drugih opasnosti po zemlju; pripremanju i izradi osnova planova razvoja oružanih snaga i usklađivanju tih osnova sa osnovama planova i pripremniha mera za odbranu zemlje i sl.

Težište naučnog rada u JNA je na stalnom jačanju borbene i mobilizacijske gotovosti oružanih snaga, opremanju i osposobljavanju oružanih snaga za vođenje oružane borbe i usavršavanju rukovođenja i komandovanja. Savremeni i prošli ratovi, organizacija za odbranu socijalističkog samoupravnog društva i tom društvu primenjenih oružanih snaga, organizacije stranih oružanih snaga i njihove ratne veštine, osobine i razvoj borbenih sredstava, ponašanja ljudi u borbi i mere koje treba preduzeti za vlastite pripreme radi odbrane zemlje u uslovima moguće agresije, predmet su stalnog izučavanja u JNA. Sve te i druge zadatke moguće je izvršavati samo u uslovima

što tešnje saradnje sa naučnim institucijama u društvu. Možemo reći da u toj saradnji nailazimo na puno razumevanje. Posebno je obimna saradnja u oblasti tehničkih nauka. Princip je da se u JNA ne vrše istraživanja koja može uraditi nauka u društvu.

U zemlji se proizvodi dobar deo borbenih sredstava za oružane snage, što je rezultat napora i naše nauke i naših proizvođača. Ne proizvodimo neka najkomplikovanija tehnička sredstva i delove borbenih sistema, kao i ona koja su nam potrebna u malim serijama, tako da se istraživanje u vezi sa njima i njihov razvoj u zemlji ne isplate. Da smo bolje organizovani, mogli bismo više učiniti na objedinjavanju naučnih napora sa nesvrstanim zemljama, gde postoji dosta veliko interesovanje za takvu saradnju.

Na zadacima od šireg interesa za ONO rade, pre svega, naučnici u društvu. Ostvareno je nekoliko krupnih projekata, od kojih pominjem istraživanje razvoja poljoprivredne proizvodnje u brdsko-planinskom zemljištu. Rezultate istraživanja valjalo bi, što pre iskoristiti za praktična rešenja. Pred otvaranjem je međurepubličko-pokrajinski projekat »Opštenarodna odbrana«, koji treba da nam pruži odgovore o razvijenosti sistema ONO i merama njegove dalje dogradnje.

Izvestan napredak je učinjen i u vezi sa ugrađivanjem odbrambene problematike u istraživačke i razvojne projekte koji nisu odbrambenog karaktera. Pri republičkim, odnosno pokrajinskim samoupravnim interesnim zajednicama za nauku formirani su odbori ili komisije za ONO koji nastoje da obezbede zastupljenost odbrambenih sadržaja u odgovarajućim istraživačkim projektima. Tu ima još dosta poteškoća: odbrambena problematika je neprimereno zastupljena u programima istraživanja i ne poznaje se dovoljno, nema adekvatne baze podataka i nema dovoljno sredstava — a posledice su da naučni rad nije u skladu sa potrebama daljeg razvoja opštenarodne odbrane. Trebalo bi da se SSNO više uključi u pružanje stručne pomoći kod određivanja pitanja šta sve u određenim projektima može biti od interesa za ONO — ali za takvu delatnost nema dovoljno snaga.

Nauka u JNA ima slične poteškoće kao i nauka u društvu. U toku je preduzimanje mera kako bismo nauku učinili efikasnijom i ekonomičnijom, a oružane snage još manje ovisnim od uvoza inostrane tehnike i tehnologije. Ti naponi deo su napora društva na prevazilaženju privrednih problema, jačanja nezavisnosti i odbrambene sposobnosti.

Svedoci smo upotrebe nauke u konstruktivne i destruktivne svrhe. Nauka po sebi nije destruktivna, ali je takvom mogu učiniti snage koje se njome koriste. Oslobođena nuklearna, odnosno termo-

nuklearna energija može spasiti čovečanstvo od energetske krize, ali i uništiti ga, ukoliko se primeni u ratne svrhe. Velike vojne sile izgradile su ogromne vojnoindustrijske komplekse, u koje integrišu sveukupne napore nauke. U Jugoslaviji se odvija obrnuti proces: nauka za potrebe opštenarodne odbrane integriše se u nauku u društvu, što je izraz podružtvljavanja odbrane i negacije vojnoindustrijskog kompleksa.

Ogromna je prednost socijalističkog samoupravnog društva što ono, po svojoj društvenoj suštini, rezultate nauke ne može da primeni za destrukciju. Ono može voditi rat samo ako bude napadnuto, a odbrana zemlje jeste konstruktivan čin njenih građana.